

Cetatea Cavalerilor

Fondator: Col. r. Dr. Constantin MOSINCAT
 Editor: Asociația Națională a Cavalerilor de Cluj
 Editura Tipo MC, Oradea-2020

Cartea Mea e și a Ta! ISSN 2734-6889 - ISSN-L 2734 - 6889

Avram Iancu
 piesă istorică

Av. Dr. Pașcu BALACI

Dramatis personae

Avram Iancu

Ioan Dragoș, deputat de Beiuș în Dieta maghiară, în chip de stafie

(Pe prispa casei brutarului Lieber din Baia de Criș în seara zilei de 10 septembrie 1872).

Ioan Dragoș: Ce mai faci, Iancule ?

Avram Iancu: Eu... Eu nu sunt Iancu, sunt numai umbra lui... Iancu a murit!

Ioan Dragoș: *Iancu a murit ?* zici. Nici pomeneală! Eu te văd viu aici pe prispa casei brutarului din Baia de Criș în această frumoasă seară de septembrie. O lună care ne aduce aminte cu blândețe de apusul vieții... Dar, tu, Iancule, trăiești, chiar dacă spui că ai murit. În schimb, eu, deși am murit cu adevărat, iată, eu trăiesc ... *Dar sub chip de strigoi, de stafie*. Nu pot să mor, Iancule, nu pot să mor, asta-i ! Nu pot să-mi aflu liniștea în vreun țințirim. Cutreier ca un strigoi toți munții aceștia unde am venit să-i împac pe românii din Țara Moșilor cu trupele maghiare în anul 1849. Îți mai aduci tu, aminte de mine, Iancule ?

Avram Iancu: Cum să nu-mi aduc aminte? Ești Ioan Dragoș, ai fost deputat de Beiuș în Dieta de la Dobrița a lui Kossuth Lajos. Parlamentul din Dobrița a avut mai mulți deputați români. Cu ei a discutat Kossuth de mai multe ori pentru o apropiere româno-maghiară. Iar guvernul ungar a ales dintre deputații români Alexandru Buda, Sigismund Papp și Ioan Dragoș, chiar pe tine, pe Ioan Dragoș.

Ioan Dragoș: Mă bucur că ți-ai adus aminte de mine.

Avram Iancu: Cum să nu, frate Dragoș. Eu am încercat din răspuțeri să te scap de la moarte. Am dat poruncă tribunilor Todor Tioc și Ioan Corcheșiu să te caute prin Abrud și nimeni să nu-ți facă vreun rău. Dar nu am reușit să te scap de la piere. Mânia moșilor a fost de nebiruit.

Ioan Dragoș: Oamenii care au năvălit atunci peste mine au greșit. Suntem amândoi avocați, nu-i așa? Trebuia să fiu judecat, nu ucis pe loc. Eram, totuși, un român și un sol cu un mesaj de pace. Am fost foarte aproape de momentul în care să aduc pacea între moșii tăi și honvezii din armata lui Kossuth.

Avram Iancu (cu imputare): Ioane, ce fel de sol ai fost tu?

Ioan Dragoș: Nu înțeleg.

Avram Iancu: Un sol nu poartă asupra lui ce ai purtat tu.

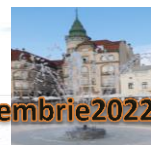
Ioan Dragoș: Ce am purtat eu, Iancule ?

Avram Iancu: Ce ai purtat ? Bani ! Când te-au percheziționat lăncierii mei, după ce au năvălit pe neașteptate trupele lui Hatvani în Abrud, încălcând armistițiul, ei, lăncierii mei ți-au găsit în bagaje 325 de galbeni. Bani aceia găsiți în ziua de 10 mai 1849 erau o avere însemnată.

Ioan Dragoș : Așa este, frate Iancule. Nu am ascuns faptul că am avut bani asupra mea. Erau pentru a-i folosi numai în situația în care nu-i conving prin cuvântul meu de român și de mediator pe lăncierii tăi să se împace cu ungurii.

Avram Iancu: Să se împace cu ungurii ?

Ioan Dragoș: Desigur. Și tu ai lăsat o cale liberă pentru împăcarea ungurilor cu românii. Eu am avut mare încredere în revoluția care a cuprins toată Europa, de la Paris până la Iași și București. Iar

ultimele focuri care au ars pe altarul libertății europene au fost aici în Transilvania și în Crișana, la Șiria. De ce nu m-aș fi încrezut în unguri, dacă ei s-au ridicat la luptă pentru libertate?

Avram Iancu: Și eu am avut încredere în ei. În dimineața zilei de 28 martie 1848, pe vremea când mă pregăteam să-mi iau diploma de avocat, am auzit în Târgu Mureș strigătul fremătător din partea ungarilor și a secuilor: EGYESULÉS VAGY HALÁL! (UNIUNE SAU MOARTE) M-am înfiorat. Uniunea Ardealului cu Ungaria sau moartea !¹ Iar noi, românii ? Ce rol ni se rezerva nouă în aceasta uniune ? Dintr-o dată, aflu că prin revoluție ne vom schimba soarta, ne vom schimba stăpânii, ne vom schimba domnii. *Schimbarea domnilor este bucuria nebunilor*, se spune în popor . Urma ca noi să schimbăm pe austrieci cu ungurii. Am cugetat în sufletul meu: *Or fi mai buni ungurii decât austriecii, fiindcă ungurii au fost impilați de către habsburgi ? Și să ne schimbăm stăpânii ?* Era prea puțin pentru noi. Înainte de toate, noi trebuia să vorbim în numele nostru, să fim proprii noștri stăpâni în propriul nostru teritoriu. Și trebuia să o spunem noi, nu să vorbească alții în numele nostru. Iar noi am spus: *Nu uniune, ci recunoașterea națiunii române !* Am strigat: *Libertate fără naționalitate nu se poate !* Așa am gândit și așa am vorbit atunci, ascultat de alți canceliști și avocați români. Toți tinerii din Ardeal și Ungaria fierbeau de entuziasm. Am avut ocazia să-l cunosc și pe tânărul revoluționar Paul Vasvari.²

¹ În data de 30 mai 1848, ora 11, 45, dieta Transilvaniei de la Cluj a votat unirea Transilvaniei cu Ungaria, țări care au fost despărțite și care erau independente una față de cealaltă din anul 1540.

² Paul Vasvari s-a născut în TiszaBüd în 1826, tatăl lui a fost preot greco-catolic din Satu Mare. Paul Vasvari s-a bucurat de o enormă popularitate pe timpul revoluției maghiare. În 15 martie 1848 a fost în cafeneaua *Pilau* împreună cu Jokai Mor și Petöfi Sandor care au avut un rol atât de mare în declanșarea revoluției maghiare. Ungaria întreagă îl iubea și îl stima pe tânărul Vasvari, doamnele din Pesta i-au dăruit în semn de prețurie un inel de aur pe care era gravată data de 15 martie 1848. Pentru deosebitul său talent oratoric a fost botezat *Demostene*, însuși Kossuth își temea popularitatea în fața acestui tânăr impetuos. El a declarat că ceea ce a greșit dieta din Cluj, va îndrepta dieta din Pesta, dar uniunea Transilvaniei cu Ungaria se va face, dacă nu altcum, atunci prin puterea armelor. În timpul luptelor din Munții Apuseni, Paul Vasvari a fost răpus pe platoul de la Mărișel (Fântânele) în 1849 de glonteale lui Simion Todea din Albac, un luptător din trupa tribunului Corcheș ce comanda lăncierii lui Avram Iancu. Tot atunci, Toader Gavrilă l-a străpuns cu lancea. Paul Vasvari a fost înmormântat la Fântânele (apud Domokos Haraga Balazs, Avram Iancu, roman istoric adaptat pentru film, Cluj, 1930, p.369.)

Ioan Dragoș: Pe Paul Vasvari ?

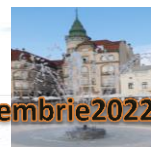
Avram Iancu: Da. Ne-am despărțit în termeni amiabili. El chiar mi-a spus: *Să ne întâlnim în Dieta din Pesta ca deputați !* Iar eu i-am răspuns deschis că dacă nu vom fi recunoscuți ca națiune, o să ne întâlnim mai degrabă pe câmpul de luptă! *Ei, bine, atunci acolo!* a răspuns el. Dar pe atunci glumeam vesel, consideram că nu vom ajunge să ne războim în asemenea hal!

Ioan Dragoș: La începutul revoluției, toate păreau bune și frumoase. Era *primăvara libertății* popoarelor din toate imperiile europene.

Avram Iancu: Da, o primăvară în care o dată cu florile au răsărit și o puzderie de promisiuni, atât în Ungaria, cât și în Ardeal. Ni s-a promis ieșirea din iobăgie și tratarea națiunii române pe picior de egalitate cu maghiarii, sașii și secuii. Toți eram entuziasmați fără măsură. La Târgu Mureș existau pe atunci în jur de 150 de avocați și canceliști, dintre care numai 30 erau români, precum Samuil Poruțiu, Ioan Pincu, Vasile Vespremanu care cel mai înalt dintre noi toți, apoi Bota, Tordășianu, Ioan Mărgineanu, Tobias și Frâncu și Petru Roșca. Toți aveam pe atunci capetele înfierbântate, Dumnezeu libertății popoarelor coborâse și în Ungaria și în Ardeal.

Ioan Dragoș: Așa este, frate Iancule ! La câte secole se întâmplă o revoluție adevărată ? La câte secole ? Cu toții, am auzit atunci un imn al libertății, repede scris, fierbinte ca un fier încins și bătut pe o nicovală de om liber și stăpân la casa lui: *Ici e steagu-n mâna noastră / Fluturat de o dorință: / Două patrii una fie / Și ne-o duce-n biruință.*³ Frate Iancule, nu uita că sub drapelul lui Bocskai Istvan și Francisc Rakoczi au luptat contra asupririi multe naționalități, inclusiv românii, iar motivele românești și slave din cântecele kurucilor sunt dovezi suficiente că diferitele naționalități au luptat alături de maghiari pentru libertatea generală.

Avram Iancu: Nu sunt un uituc și nu sunt nici nesimțitor, frate Dragoș, la ideea de libertate. Am citit și eu cu bucurie programul celor 12 puncte de la Pesta din 15 martie care prevedeau desființarea

iobăgiei și egalitatea în drepturi pentru toți cetățenii, fără deosebire de naționalitate și religie, lucru ce i-a atras aproape pe toți intelectualii români la idealurile revoluției maghiare.

³Poezia ocazională a fost scrisă de un tânăr pe nume Gheorghe Urhazy din Tg. Mureș sub influența revoluției din 15 martie 1848 din Pesta, avea în total 24 de rânduri și se cânta în Ardeal de către maghiari (**apud Domokos Haraga Balazs, Avram Iancu, roman istoric adaptat pentru film, Cluj, 1930**).

Ioan Dragoș: George Bariț a spus că ziua de 15 martie 1848 a fost cea mai fericită zi din viața lui, iar tu, frate Iancule, personal ai spus ...

Avram Iancu: „Frați maghiari! În aceste două patrii-surori, de existență și viitor, maghiarul nu poate vorbi fără români, și nici românul fără maghiari”. Mai târziu, eu am subscris tratatului de pace pe care l-a dus Goleșcu lui Kossuth care, la rândul lui, l-a făcut cunoscut generalului Iosif Bem care m-a invitat la o consfătuire, dar din pricina intrării rușilor în Ardeal, chemați în ajutorul Vienei de sașii din Brașov și Sibiu, întrevvedere noastră a fost amânată. Iar frații noștri din Muntenia și din Moldova așteptau să ne ridicăm la luptă pentru drepturile noastre. Da, frații noștri de peste munți, așteptau să izbândim noi, acolo unde au eșuat ei, să aprindem noi flăcările revoluției care se stinseseră demult la București și la Iași.⁴

Ioan Dragoș: Cine nu știe pe dinafară versurile lui Petöfi ? *Cuțitu-n inima lui Lamberg, ștreang/ De gâtul lui Latour și, după rang, /Veni-vor și-alții. În sfârșit, învii/Popor al meu și faptele-ți sunt vii./ Dar asta încă nu-i fapta cea mare... / Trimiteți regii la spânzurătoare!*⁵

⁴ August Treboniu Laurian scria în data de 5 aprilie 1848 profesorului Bălășescu din Sibiu următoarele:

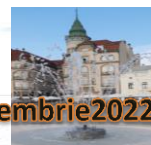
Ce faceți frate, pe acolo ? Di ce tăceți? Di ce șideți ? Acum e timpul. Adunați-vă, vorbiți, faceți cereri: la universitatea săsească, la guberniu, la dietă, la Curte. Să se adune Românii , să se unească între sine. Lege română, fără deosebire de uniți și neuniți. Cereți arhiepiscop românesc în Transilvania. Stricați unirea cu catolicii. Ocupați episcopiile din Banat cu Români. Doi episcopi în Banat, unul la Arad, unul la Orade, unul la Cernăuți , doi în Transilvania, va să zică opt. Aceștia pot să aibă un arhiepiscop român. Cereți sobor universal român. Cereți independență națională română, deopotrivă cu cea ungurească, săcuiască și săsească. La dietă vedeți mai întâi să băgați cel puțin din fiecare scaun săsesc câte un deputat român. Legile, pe viitor, să se scrie și în limba română. Pentru Români să se puie la toate dicasteriile dregători români. Scrieți prin gazete. Acum nu mai este cenzură. Nu tăceți, că altminterea, Românii sunt pierduți. Adunați-vă cu miile: acum s-au slăbănogit legăturile despotice. Nu mai șadeți ! Sacrament ! De ce nu vă gândiți mai departe ? Porumbii nu vă cad fripti în gură. Uniti-vă întru voi, Români, nu mai fiți dezbinați! De ce sunteți așa de leneși ? Acum e timpul de a lucra. Dar dintre toate să nu treceți alegerea deputaților fără a băga câte un Român în fiecare județ săsesc. Fiți oameni !

⁵În 28 septembrie 1848, contele Lamberg a fost asasinat pe podul cu lanțuri de către budapeșteni .El fusese numit de către Viena în funcția de comandant suprem al trupelor imperiale din Ungaria și comisar regal cu puteri nelimitate în 22 sept 1848. După numai șase zile a fost ucis (n.a.)

Avram Iancu (cu tristețe): Frate Dragoș, lasă poeziile. Adu-ți aminte de crunta realitate ce a urmat după marele episod de înflăcărare revoluționară.

Ioan Dragoș: Ce vrei să spui ?

Avram Iancu: Că pe măsură ce timpul înainta , românii ardeleni s-au îndepărtat de revoluția ungară. De ce ? Kossuth Lajos, pornind de la ideea unei supremații maghiare, nu a vrut să acorde drepturi și românilor! De altfel, Kossuth a declarat că în Ungaria nouă poate exista numai o singură națiune politică – cea maghiară și că celelalte popoare nemaghiare sunt naționalități care se pot bucura de egalitate în fața legii și un anumit grad de autonomie în religie și învățământ, dar nu vor putea deveni niciodată națiune politică de sine stătătoare, întrucât aceasta ar putea să destrame integritatea teritorială a Ungariei. Când am auzit că guvernul ungar nu recunoaște națiunea română, n-am mai stat pe gânduri. Am trecut de îndată la apărarea Ardealului. Am împărțit armata moșilor în legiuni, în fruntea fiecărei legiuni am pus un prefect, locțiitorul lui era un subprefect, 100 de sate formau o prefectură, legiunile se împărțeau în câte 12 triburi conduse de către tribuni și vicetribuni, 10 sate formau un trib, fiecare trib se împărțea în 10 companii, fiecare companie avea câte 100 de luptători în frunte cu un centurion, deci într-o legiune intrau cam 12 000 de soldați, fiecare legiune avea pe deasupra în jur

de 1.000 de călăreți. Eu am fost ales prefect general, iar legiunea mea, *prima legio montana*, s-a numit *Legiunea Auraria Gemina*, după numele legiunii împăratului Traian. Asta a fost situația, frate Dragoș.

Ioan Dragoș: Îndrăsnesc să te întreb: nu cumva te-ai grăbit prea tare ?

Avram Iancu: Nu. Eram amenințat în ființa noastră națională și atunci am pus pumnul în pieptul furtunii ce venea către munții noștri. De aceea, frate Ioane, lasă tiradele revoluționare. Eu ți-aș da un sfat. Nu-ți repet cunoscuta maximă *Timeo Danaos et dona ferentes !*, (Mă tem de greci, chiar atunci când aduc daruri, n.r.), ci îți spun de-a dreptul : *Timeo Hungaros et dona ferentes!* Să te temi de unguri, chiar și când îți fac daruri. La început, darurile ungurești au fost libertatea și egalitatea promise și pentru noi, pentru români. Dar au fost vorbe frumoase, goale lozinci în vânt. Atunci au recurs și la daruri mai concrete, la monede sunătoare, la cei 325 de galbeni, găsiți de moșii mei în bagajele tale la Abrud. Aurul nu era din munca ta onestă de avocat, frate Dragoș. Erau bani murdari, erau ochii dracului, erau galbenii guvernului lui Kosuth Lajos. M-ai înțeles?

Ioan Dragoș: Frate Iancule, *audiatur et altera pars !* (să fie audiată și cealaltă parte, lat., n.r.). Dă-mi voie să-ți spun acum și eu: De ce ai avut urechea înclinată numai spre Viena ? Ai uitat de zicala: *Ich liebe die Walachen, aber din Rumänen nicht* (Iubesc valahii, dar nu și pe români), a guvernatorului Ardealului, principele Schwarzenberg ? Adică, vezi, tu, iubesc pe valahii desculți și înapoiți, dar nu și pe românii emancipați. De ce ai avut și poate că încă mai ai încredere în imperiali ? Ai uitat oare de expresia *infidelitas habsburgica* (infidelitatea habsburgică, n.r.) învelită în mătasea steagului *schwarz-gelb* (negru-galben, n.r.)? Ai uitat cum ne-a tratat împăratul austriac pe noi, pe români ? Ai uitat oare cum l-a tratat împăratul de la Viena pe Horia? În loc să-i mulțumească fiindcă a luptat împotriva grofilor antihabsburgici, l-a azvârlit pe Horea, în temnița de la Alba Iulia. De ce a uitat împăratul momentul când i-a spus lui Horia la Viena: *Thut ihr das!*, adică, *Faceți-o!* adică, *Faceți răscoală!* Horia a făcut o mare și puternică răscoală de a auzit toată Europa și a fost înainte de revoluția franceză și cu ce s-a ales Horia ? Spune-mi, Iancule mare, bravule tare, cu ce s-a ales Horia ? Cu frângerea trupului pe roată la Alba Iulia, alături de ortacul său Cloșca, fiindcă prietenul lor Crișan și-a luat singur viața în temnița cetății. Dar venind la vremuri mai apropiate, oare, tu în decembrie 1849 în târgul din Hălmagiu, îndemnat de nemți, nu ai strigat: *Să trăiască Împăratul ! Gott erhalte unsern Kaiser !*

Avram Iancu: Așa e! Am strigat: *Să trăiască Împăratul !*

Ioan Dragoș: Iar poporul din Hălmagiu ce a făcut, domnule Iancu? Ce a făcut ? Nu-mi răspunzi la întrebare. Ți-e rușine ? Am să-ți răspund eu. Poporul a tăcut. De ce a tăcut, Iancule? Poporul are un simț deosebit al cunoașterii, el știe cine îl iubește și cine nu. De câtă vreme a așteptat poporul român din Ardeal, Patenta din Viena cu drepturile românilor? De foarte multă vreme. Dar degeaba a așteptat și mai așteaptă. La Viena s-a descoperit un proces verbal al unei ședințe de consiliu din timpul domniei împăratului Ferdinand al II-lea (1619-1635, n.r.) din care chiar eminența cenușie a Vienei, contele Metternich, citează o frază. Vrei s-o știi ?

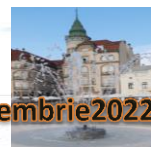
Avram Iancu: Cum să nu ?

Ioan Dragoș: Dezbină și stăpânește, pe latinește *divide et impera*, să se ațâțe o confesiune împotriva celeilalte, să se asmută o naționalitate contra altei naționalități, să se provoace rebeliuni ale unor etnii contra altora, apoi țara să fie ocupată prin forța armelor (*manu militari*)... Dacă ai ținut cu împăratul de la Viena, de ce ai fost arestat în piața din Hălmagiu ? Pentru că te-ai săturat de împărat, ai criticat noul regim austriac absolutist condus de Bech, astfel că te-a arestat pe loc un subcomisar pe nume Fejervari în decembrie 1849... De ce te-a arestat, Iancule mare, bravule tare ?

Avram Iancu: Te rog să nu iei în răspăr cântecul acesta. Cu cântecul acesta pe buze, moșii mei se duceau la moarte, în bătaia puștilor ungurești. Uită că după luptele din munți, m-am dus până la Viena pentru cauza noastră a românilor din Ardeal ?

Ioan Dragoș: Cum să uit, Iancule, cum să uit! Ai fost la Viena, dar nu ai primit decât cuvinte frumoase în audiența ta din februarie 1850. După ce l-ai salutat pe Kaiser în limba latină, el ți-a răspuns tot în latinește: *Lubenter accipio et gratulor!*, adică, *Primesc bucuros și te felicit!* apoi ți-a mai zis: *Multa fecerunt, valde multa fecerunt !* adică, *Au făcut multe, foarte multe!*, apoi a uitat brusc limba latină și a dat-o pe nemțește: *Es freut mich sehr, sie haben viel geleistet, Iancu hat sehr viel geleistet !* adică, *Mă bucur mult, Dumneavoastră, ați prestat mult, Iancu a prestat mult!* Adică, ai prestat Iancule, ai prestat, nu ai luptat pe viață și pe moarte, nu ți-ai pus de atâtea ori viața în primejdie! Iată recunoștința împăratului de la Viena ! De ce nu ai fost tratat și tu ca și croatul Iosif Ielacici?⁶

Avram Iancu: Întreabă-l pe împărat și pe consilierii lui.

Ioan Dragoș: Iancule, țarul Rusiei a decorat cu Ordinul Sfânta Ana clasa a II- a pe Axente Sever și pe popa Balint. Mareșalul Wohlgemuth, guvernatorul Transilvaniei a propus spre decorare 135 de persoane, dintre care 65 de români, 39 de sași, 10 maghiari, un armean și alții. Împaratul Franz Iosef te-a șters de pe listă. Axente Sever și popa Balint au fost propuși de guvernatorul Ardealului pentru decorația Crucea de fier clasa a III- a și *manu propria* a scris în rubrica celor propuși pentru decorare cu ordinul *Crucea de aur pentru merite cu coroană*. Ai avut știre despre această degradare a ta ?

Avram Iancu: Nu.

Ioan Dragoș: Cea mai râvnită decorație este *Ordinul Maria Terezia*, împreună cu titlul de *baron*, asta o știi și tu. Dar după câte te cunosc, tu, fiind un idealist până la cer, ai fi trântit la pământ și această mare distincție.

Avram Iancu: Da. Aș fi trântit-o.

Ioan Dragoș: De ce ?

Avram Iancu: Pentru că eu voiesc ca tot poporul român din Ardeal să fie decorat cu drepturile sale firești în cadrul Imperiului austriac pe care l-am apărat cu sângele nostru. Nu ne-am luptat noi prin munți, pentru jucării, ci pentru drepturile sfinte ale nației !

⁶Iosip Jelacici - (16.10.1801- 20.05.1859), fost ban al Croației și general al Imperiului austriac. A fost propus în postul de Ban al Croației la propunerea baronului Samuil Josika în data de 6 aprilie 1848. Alături de generalul Alfred Candidus Ferdinand von Windischgratz a pus capăt revoluției de la 1848 din Viena. A fost decorat cu Ordinul Maria Teresa în grad de comandor. În Croația este erou național, iar piața centrală din Zagreb îi poartă numele. Este reprezentat pe bancnotele de 20 kune.

Ioan Dragoș: Cea mai mare decorație pe care ar fi meritat-o românii din Ardeal este decorația Libertății. Adică, nouă, românilor care suntem cei mai mulți să ne fie refuzată libertatea ? Tu știi că doamna Ecaterina Varga, născută într-o familie nobilă în 1802 în Hălmagiu spunea contelui Teleky că în Ardeal trăiesc numai 450.000 de maghiari , 350.000 de secui, 200. 000 de sași față de 1. 300. 000 de români.

Avram Iancu: Știm amândoi că românii sunt mai mulți decât toate celelalte trei națiuni privilegiate din tripartitul lui Verboczy, ungurii sașii și secuii. În ciuda acestei situații, tu, frate Dragoș, ai ținut mai mult cu ungurii decât cu românii mei din Apuseni. Uneori mă gândesc că noi doi, români avocați și patrioți, suntem precum cele două râuri care răsar din Apuseni: eu sunt Arieșul ce se duce spre Ardealul meu , iar tu ești Crișul Negru ce se duce spre Ungaria...

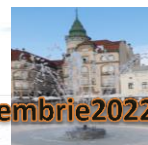
Ioan Dragoș: Interesantă comparație !

Avram Iancu: Frate Dragoș, tu ești un idealist, un visător. Desparți prea repede apele de uscat, în această revoluție. Știai că în legiunile românești au luptat și maghiari ? *Dama neagră , văduva lui Iosif Nemethi, născută Borbala Torok a spionat pentru generalul polonez Iosif Bem împreună cu Roza Minorits. Ea a raportat că cele 15 legiuni ale românilor formează corpul de armată 35 de sub comanda austriacului Pfersemann și mai dă și informația potrivit căreia în legiunile românești servesc în jur de nouă mii de țărani maghiari, stârnind astfel mirarea lui Bem (apud Domokos Haraga Balazs, Avram Iancu, Cluj, 1930)* Dar trebuie să știi că nu toți ungurii au fost pentru revoluția lui Kossuth. Mulți nobilii maghiari au fost contra-revoluției maghiare, precum baronul Ludovic Josika, prefectul județului Solnoc Dobâca, apoi fratele său mai mare baron Samuil Josika, omul care și- a dat demisia din postul de cancelar suprem și s-a mutat la Viena, apoi conții Paul Zichy, Alexandru Forgach, Iosif Ziraky, Leopold Palffy, Gheorghe Apponyi, Mauritiu Pallfy, baronii Paul Sennyei și Ladislau Majthenyi, Ladislau Szögyen, Gheorghe Majlath , Dionisie Kemeny , Sigismund Pereny, Dominic Teleki, eruditul profesor de la Aiud pe nume Carol Szasz, toți acești oameni au ținut și țin cu partidul Curții imperiale.

Ioan Dragoș (cu nervozitate): Toți ăștia sunt niște *peciovici*. Nu ai auzit de acest nume de batjocură dat maghiarilor filo-austrieci , precum Francisc Benkö, Ludovic Gyöngyösi, Gheorghe Szabo, Dimitrie Fogarasi și Mihail Sztamari.

Avram Iancu: Nu toți au ținut doar cu austriecii, ci și cu românii. Ștefan Berzenczey a fost prietenul meu ... Nu uita apoi, că un mare prieten al asupriților unguri, dar și români a fost contele *Nicolae Wesselenyi*. La o adunare din Satu Mare în anul 1843 a fost întemnițat pentru cuvântul său curajos în favoarea asupriților și datorită condițiilor grele din temniță, acest om minunat și-a pierdut vederea... Știi, tu, ce a spus Wesseleny în dieta de la Cluj ?

(caută o foaie de hârtie de pe o laviță și citește rar și grav)

E sfântă cauza, pentru care ridic acum cuvântul, e o cauză a omenirii, cauza celor mai bine de un milion de iobagi , oameni, ca și noi, cari veacuri de-a rândul și până în zilele noastre au fost suprimați pe nedrept. Ei sunt aceia , cari prin munca lor istovitoare ne-au dat posibilitatea să trăim liniștiți și în îmbuibare... Ei au suportat și în locul nostru birurile grele, ba ce-i mai mult, ei au plătit cel mai greu bir de sânge, apărând cu brațele lor moșiile noastre... să le răsplătim acum aceste servicii, ridicându-i la noi... să nu mai existe de acum înainte țăran, iobag, misera plebs, ci să fim toți egali în fața legilor țării... Să fim cu toții cetățeni liberi în drepturi și în datorii... să le dăm și lor libertatea ce li se cuvine ca oameni, numindu-i frați !...Doresc ca de azi înainte să-i numim Români! ... Găsesc potrivită această numire, pentru că obiceiurile, trăsăturile feței și limba lor e o dovadă netăgăduită a originii lor romane!...

Ioan Dragoș: Ei, vezi, de asta am căutat și eu să-i împac pe românii noștri cu ungurii revoluționari...

Avram Iancu: Cu ungurii revoluționari și de bună credință, da. Dar nu cu oameni de teapa lui Hatvani. Generalul polonez Iosif Bem a spus de nenumărate ori că este îngrozitor ce a făcut acest Emeric Hatvani. A spus că Hatvani este o *calfă de bărbier, avansat la gradul de maior* ! Ai auzit ? Iar eu personal cred că Hatvani a fost un bandit mai mare decât Rozsa Sandor, vestitul tâlhar al pusteii maghiare. De ce l-ai crezut tu pe ticălosul ăsta ?

Ioan Dragoș: De ce ? Am avut motive. Acest substitut al comandantului Diviziei a IX- a din armata maghiară în data de 26 aprilie 1849 ți-a scris ție, Iancule și lui Buteanu o scrisoare în care arăta negru pe alb: *Integritatea Dvs. corporală o garantez cu onoarea mea de ofițer!* ⁷ Pe temeiul acestei scrisori și al împuternicirii lui Kossuth am încercat eu să-i împac pe moți cu honvezii.

Avram Iancu: Îmi aduc aminte de tot ce a fost între noi de parcă ar fi fost ieri. În 19 aprilie 1849 de la Brad ai expediat mai multe scrisori moșilor din tabăra de la Mihăileni, mie și lui Buteanu, invitându-ne la o convorbire pentru pace. Așa e ?

⁷ Scrisoarea lui Hatvani scrisă și trimisă din Brad lui Iancu și Buteanu la 26 aprilie 1849 a fost publicată de Ioan Lupaș și este reprodusă în întregime în cartea sa Avram Iancu, 1924, Cluj, p.47.

Ioan Dragoș: Da. Am spus moșilor tăi că *sunt aici moștean ca și maghiarul, dar numele lui pătrunde astăzi sfera înșeninătoare, el meargă înainte și-mi face cale, eu cu dânsul voi păși și când va veni vremea, eu voi păși înainte și el după mine.*

Avram Iancu: Pe vremea aceea, negocierile de pace între români și maghiari păreau favorizate de victoriile revoluționarilor maghiari în vestul Ungariei, dar și în Ardeal, apoi Buda ocupată de austrieci era asediată de către unguri, Kossuth spera cu temei în ajutorul Franței, iar tratativele între austrieci și ruși erau în mare impas. Kossuth era îndemnat să ne ceară imperios depunerea armelor și supunere necondiționată. **Când marea cetatea a Clujului a căzut, generalul austriac Wardener a fost lovit la retragere de un atac de apoplexie...**

Dar buturuga mică a moșilor a răsturnat căruța mare a revoluției maghiare. Îți aduci aminte, cum la Mihăileni, Ioan Buteanu te-a înfruntat deschis și a cerut recunoașterea naționalității române, iar Axente, mult mai dur, a cerut să nu discutăm defel cu ungurii ...

Ioan Dragoș: Este adevărat, dar îți mai amintești cum ceilalți prefecți și tribuni au solicitat să continue negocierile pentru pace?

Avram Iancu: Așa este.

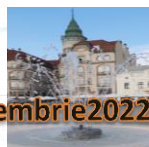
Ioan Dragoș: Chiar și tu ai fost de acord să găsim o cale spre împăcare.

Avram Iancu: Așa este.

Ioan Dragoș: În 4 mai 1849 la Abrud în casa viceprefectului Ioan Boeriu a avut loc o întrunire unde am citit scrisoarea lui Kossuth din 26 aprilie .

Avram Iancu: Scrisoarea aceea nu a mulțumit decât o parte din tribunii și oamenii mei. Iar bătrânul Micaș, tatăl prefectului a fost de părere că prefecții nu sunt autorizați să încheie înțelegeri de pace, fără știrea omiteului național român de la Sibiu și fără știrea Curții de la Viena. Iar eu am fost de acord cu bătrânul Micaș. Iar tu ai insistat mereu în depunerea armelor de către noi, dar eu nu am fost de acord, fiindcă românii au motive de a nu se încrede în bunăvoința lui Kossuth Lajos.

Ioan Dragoș: Așa este. De aceea, am solicitat să vorbesc personal în fața oamenilor de rând, să vorbesc direct cu poporul de jos, să țin o cuvântare în ziua de 10 mai 1849 chiar la Câmpeni. Prefectul Moldovan a dat un ospăț în casa lui Șuluț Simionuț și în care a închinat în cinstea mea, m-a numit *făuritor al păcii*. A fost un moment deosebit de fericit al vieții mele.

Avram Iancu: Da, frate, dar ți-ai pierdut capul și în cuvântul tău de mulțumire ai toastat în cinstea lui Kossuth Lajos, uitându-te unde te afli... De aceea toastul tău nu mi-a picat bine. Nici mie, nici altora de acolo.

Ioan Dragoș: Dece să nu toastez în cinstea conducătorului unei mari revoluții ? Doar de la el am primit mandat să închei pacea între români și unguri! Am spus tuturor oamenilor tăi *mot-à-mot* la Mihăileni: *Despre armistițiu sunt asigurat prin cuvântul Lui Kossuth. Fiți liniștiți că în toată Ungaria nu s-ar afla un suflet de om care să îndrăgească a compromite pe Kossuth.*

Avram Iancu: Îmi aduc aminte cum ai continuat cu o glumă.

Ioan Dragoș: Da, v-am spus că dacă n-aș fi sigur despre încetarea glasului armelor pe timpul cât voi petrece la voi, nu aș intra în munți, atât de liniștit și nu m-aș da, așa zicând, pe mâna voastră. Iar la Câmpeni, am suit pe o masă și am vorbit cu curaj adunării de moți.

Avram Iancu: Da, ești un bun orator, nimic de zis ! Kossuth a știut ce Demostene ori Cicero să trimită în munți ! Ai început cu modestie, apoi prin metoda *captatio benevolentiae* (captarea bunavoinței, n.r.) ai tot urcat în stima poporului de jos, le-ai spus că ești un bun român, că ești sincer, că ești de aceeași lege cu moții, că iubești pacea și înțelegerea între oameni, că nu mai are rost să ne însângărăm între noi, că a bătut marele și așteptatul ceas al rațiunii ... Ai mai zis că nu numai Puchner, comandantul suprem al trupelor austriece din Ardeal a fost alungat peste graniță, ci că a fost alungat și prințul austriac Windischgratz din Ungaria... Ai strigat tare că glorioasele trupe maghiare înving pretutindeni, astfel că speranța românilor în victoria imperialilor de la Viena este iluzorie și fără de nici un rost și ai mai zis moților mei: *Depuneți armele și împăcați-vă cu maghiarii !* Victoria ta părea definitivă, când ai comis o mare eroare.

Ioan Dragoș: Ce eroare ?

Avram Iancu: Cum de ai uitat ? Ai început să-l elogiezi pe Kossuth și să acoperi de injurii clasa domnitoare de la Viena. Noroc că prefectul Ioan Boeriu a urcat și el pe masă și a început să vorbească poporului adunat acolo la Câmpeni, pentru a șterge impresia proastă pe care ai lăsat-o moților. Nu ai știut a te opri la timp, frate Dragoș! Iar eu am spus tuturor moților de acolo să cumpănească bine. Și apoi au început să curgă spre tine, solul lui Kossuth, întrebările și îndoielile oamenilor de acolo. Îți mai aduci aminte ?

Ioan Dragoș: Un centurion, nu-i mai știu numele...

Avram Iancu: Samuil Morariu...

Ioan Dragoș:... Mi-a pus mai multe întrebări iscusite și într-un fel atât de isteț, că poporul a început să-l aplaude...

Avram Iancu: Iar tu ți-ai pierdut capul și ai început din nou să vorbești. Ai promis bani și bucate poporului de rând numai să fie de acord să depună armele... Ar fi trebuit atunci să arunci poporului cele câteva sute de galbeni pe care ți i-a încredințat politicianii lui Kossuth... Atunci nu i-ar mai fi găsit asupra ta lăncierii mei când Hatvani, încălcând tratativele de pace, a atacat fără veste Abrudul... De-ar ști omul ce-ar păți, dinainte s-ar păzi...

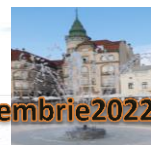
Ioan Dragoș: Frate Iancule, nu pot decât să spun ca latinul: *oleum et operam perdidi*, mi-am pierdut uleiul și munca pe degeaba. La Câmpeni, nu am reușit să-i conving pe moții tăi să depună armele, deși, tu, generos, ca întotdeauna, mi-ai dat ocaziunea să le vorbesc față în față.

Avram Iancu: Poporul nu greșește ca și conducătorii săi. Eu te-am lăsat să le vorbești, să-ți dai singur seama de situație. Concluzia generală a fost aceea că nu facem negocieri de pace fără știrea comitetului național român de la Sibiu și fără acordul Curții de la Viena și fără a cere în mod expres ca soldații unguri să nu mai calce deloc în munții noștri.

Ioan Dragoș: Așa este. Ce naiv am fost pe vremea aceea ! Cum de am crezut oare că voi dezarma legiunile tale de moți ? Doar două sate, Bucium și Abrud sat, îndemnate de preoții lor, au declarat că vor depune armele. Era mult prea puțin. Kossuth și-ar fi bătut joc de mine. Totuși, în prima duminică din mai 1849, precum niște flori proaspete care ar anunța o primăvară a păcii, pe casele unor abrudeni fluturau steaguri și un consiliu orășenesc a depus jurământ de credință față de guvernul lui Kossuth Lajos. Atunci, plin de încredere și speranță, am ținut o cuvântare înflăcărată la biserica unitară din Abrud.

Avram Iancu: Iar eu, sosind târziu din Câmpeni în Abrud, am văzut cu uimire cum flutură steagurile ungurești pe unele case. Dar vreau să-ți spun ceva deosebit acum.

Ioan Dragoș: Spune, frate Iancule!

Avram Iancu: Nu tiradele tale patriotice, nu iscusința ta oratorică, nu promisiunile tale în bani ori bucate au suit steagurile tricolore maghiare pe unele case din Abrud, ci cu totul altceva.

Ioan Dragoș: Ce anume, frate Iancule ?

Avram Iancu: Știrile secrete aduse de mesageri că de Abrud se apropie deja armata lui Hatvani. În toiul discuțiilor înfierbântate de la negocierile de pace, au sosit, nu una sau două, ci o mulțime de știri și de informații concrete despre atacul iminent asupra Abrudului pregătit din vreme de către trupele lui Hatvani. Îți mai aduci aminte acum ce te-am întrebat atunci?

Ioan Dragoș: Da. M-ai întrebat cum se poate să fim atacați, câtă vreme armistițiul nu este denunțat. Iar eu ți-am răspuns că nu știu. Și am fost sincer cu tine. Niciodată nu mi-aș fi imaginat că în timp ce eu, delegat din partea lui Kossuth pentru încheierea păcii, sunt în tratative cu românii, să începă atacul lui Hatvani asupra Abrudului cu o trupă de 15.000 de honvezi. Nu am crezut nici pe curierii care soseau, unul după altul, cu veștile lor proaste. Hatvani se apropia ca un nor ucigaș de oraș. Am scris pe loc lui Hatvani și nu numai atât. Am plecat imediat cu primarul Boeriu să-l înfrunt pe Hatvani, să-i spun că sunt în tratative de pace cu moții și să-l fac să înceteze atacul neașteptat împotriva Abrudului. Dar...

Avram Iancu: Nu ai reușit.

Ioan Dragoș: Așa este. Nu am reușit. **Am avut cu Hatvani un schimb violent de cuvinte, dar el, disprețuindu-mă, a continuat mișelește marșul spre Abrud. Spre seara a intrat în oraș fiind încartiruit de preotul Iosif Kovacs. În acea noapte maiorul Hatvani a confiscat armele de la români, iar cei care au ascuns arme au fost arestați... Eu, deputatul și emisarul lui Kossuth, eu care credeam că Hatvani va aștepta în liniște rezultatul negocierilor de pace între moții din munții și honvezii porniți împotriva lor...**

Avram Iancu: Frate Dragoș, ești un naiv, un visător! Nu ai știut sau nu ai vrut să știi, nu ai vrut să crezi că iubitul tău conducător Kossuth a dat instrucțiuni secrete lui Hatvani să nu oprească pregătirile militare pe toată durata negocierilor pentru pace. Noi discutăm condițiunile păcii, iar Hatvani ascutea tăișul săbiei și împingea tunurile spre orașul unde noi credeam că vom ajunge cumva la o înțelegere, la o oprire temporară a ostilităților, la un armistițiu îndelungat, poate chiar la un tratat de colaborare! Mi-a căzut pe mână o scrisoare. Ai vrea să o citești?

Ioan Dragoș: Ce scrisoare?

Avram Iancu: Scrisoarea lui Hatvani adresată scumpului tău Kossuth.

(îi înmânează o foaie de hârtie)

Ioan Dragoș: Este chiar scrisul lui Hatvani. Ce a comunicat lui Kossuth ?

(citește cu mare interes)

7 mai 1849. În scrisoarea mea de ieri am expus motivele cari m-au determinat să atac Abrudul, fără să mai aștept sfârșitul tratativelor deputatului Dragoș în conformitate cu instrucția ce am obținut, pregătit la bine sau la rău.

(se bâlbâie, citește iar, nevenindu-i să creadă)

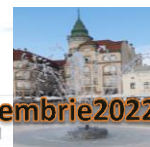
... fără să mai aștept sfârșitul tratativelor deputatului Dragoș, în conformitate cu instrucția ce am obținut...

Avram Iancu: Frate Dragoș, iată, pe scurt, tragedia vieților noastre: tu ai fost înșelat de Kossuth Lajos, iar eu am fost înșelat de împăratul de la Viena! De aici înainte, poporul nostru, să se încredă numai în sine și în bunul Dumnezeu!

Ioan Dragoș: Nu- mi vine să cred că este scrisul *manu propria* al sceleratului de Hatvani! Dar scrisul este al lui, semnătura, de asemenea îi aparține! Dar eu am încercat cu disperare să opresc atacul lui Hatvani. Trebuie să mă crezi, frate Iancule! Nu știam pe atunci nimic de instrucția secretă a lui Kossuth Lajos dată lui Hatvani!

Avram Iancu: Eu, ca om supus greșelii, te cred. Dar ca și conducător al moților, am unele îndoieli asupra ta. Ai fost sigur în mod absolut că noi nu aveam a ne teme de nimic? Că vom obține pacea, la care, sincer să fiu, visau și mulți oameni ai mei? Dar ai observat marea perfidie omenească, surprinsă încă din vechimea vechimilor: *si vis pacem, para bellum*, dacă vrei pace, pregătește-te de război! Asta a fost deviza lui Kossuth! Eu am fost omul păcii, până la un moment dat! Dar când am văzut grozăvia mișeliei lui Hatvani, am pus să se sune din tulnice pe toți munții!

Ioan Dragoș(ca în transă): În 6 mai 1849, cam pe la ora zece seara, au intrat în Abrud trupele ticălosului de Hatvani, omul lipsit de Dumnezeu. Fruntașii români au fost arestați, alții amenințați cu moartea, iar prefecții Buteanu și Dobra au fost capturați. Hatvani a străpuns cu sabia lui pe un moț din Roșia cu numele de Crișănuț, iar soldații lui pângăreau și ucideau fără osebire de sex. Pe unele

steaguri ale honvezilor se puteau citi cuvintele: *Ne bantsd a magyart !* ⁸(*Dați pace maghiarului !*, n.r.) Emeric Hatvani, acest mărunț substituit al comandantului diviziei a IX-a din armata maghiară se considera în plin război cu moșii și nicidecum în tratative de pace , cum am avut eu marea naivitate de a crede. Dar a doua zi, 7 mai 1849, Hatvani a aflat prin spionii săi, că tu, Iancule aduni trupe la Câmpeni.

8 Ne bantsd a magyart! (Dați pace maghiarului !) apud Domokos Haraga Balazs, Avram Iancu, p. 356.

Apoi te-ai unit cu legiunile lui Balint și Axente, iar în 8 mai 1849 ai ținut tuturor o cuvântare înfăcărată tuturor moșilor și că apoi i-ai împărțit în șase coloane spre Abrud , astfel ca Hatvani să nu mai scape din încercuire. Victoria ta, frate Iancule, a fost mare ! Pe atât de becisnică a fost înfrângerea mea ! Eu, care mă credeam omul providențial al păcii, am devenit omul trădării, al înșelăciunii, al ipocriziei, al nimicniciei umane, al minciunii îmbrăcate în straie de inocență... Eram ca o umbră, umblam fără speranță prin Abrud, eram cum sunt acum, un strigoi...În acea noapte fatală în care mi-am pierdut încrederea în oameni, în bunătate, în dragoste, în devotament, în cuvântul dat, ardeam de nerăbdare să vii asupra Abrudului și să mă salvezi... aveam încredere în marea ta bunătate... priveam cu speranță focurile ce se aprindeau pe munții din împrejurimi, știam că vei veni cu legiunile tale asupra Abrudului să îl eliberezi și să mă salvezi și pe mine de la moarte... Dar a urmat groaznică mea întâlnire cu prefectul Ioan Buteanu care mi-a strigat cu o voce puternică, plină de ură : *Trădătorule !* Un cuvânt care mi-a ucis sufletul. Nu mă simțeam atunci și nu mă simt nici acum un trădător. Iancule, eu am fost un om de bună credință, *bona fides*, cum spuneau romanii, strămoșii noștri. Am crezut că voi semăna semințele păcii, nu ale urii, între români și maghiari.

Avram Iancu (*ușoară ironie*) Ai semănat semințele păcii, dar diavolul a semănat și el semințele de neghină, ca în sfânta scriptură. Nimic nu-i nou pe lumea asta. Dar în situația disperată în care erai la Abrud, ce te-a mai apucat să-mi scrii cu sabia lui Kossuth deasupra capului? ⁹

Ioan Dragoș: Nu am crezut că va fi cineva capabil de trădare și am vrut să-ți dau asigurări că nu ți se va întâmpla nimic.

Avram Iancu: Ironia sorții face ca nu tu sau vreun alt român, ci taman o unguroaică, domnișoara Johanna Farkas, căreia eu îi spuneam simplu Hani¹⁰, să mă avertizeze din vreme asupra pericolului de moarte ce mă amenința, astfel că nu am mai împărțit soarta tragică a lui Buteanu și Dobra. Datorită acestui fapt, am reșit să ies la vreme din Abrud și să adun din nou oastea moșilor, așa cum am mai făcut și înainte vreme.

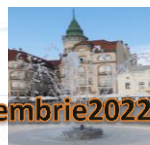
Ioan Dragoș (*cu un aer tragic*): Am încercat și eu să ies din Abrud, dar era deja prea târziu. Trupele lui Hatvani au năvălit în Abrud pe neașteptate. Nu-mi venea să cred ochilor.

⁹ Scrisoarea lui Ioan Dragoș către Avram Iancu: *Să fii convins că atât persoana, cât și onoarea dumitale vor rămâne fără vătămare și neatinse, precum ți-am împărțit pe baza înputernicirii mele cuprinse în scrisoarea domnului Ludovic Kossuth, președintele țării noastre și să fii convins că nu are, nu poate să aibă țara ungurească un fiu atât de prăpădit, care să cuteze a vătămă asigurarea dată în numele țării, de aceea să urmezi îndemnul meu și să dezminți prin fapte opinia pricinuită de îndepărtarea dumitale...*

¹⁰ Domnișoara Hani (Johanna Farkas). A devenit soția d-lui Dimitrie Moldovanu, om cu o înaltă situațiune socială (cf dr. I. Lupaș, Avram Iancu, Cluj 1924, p. 20)

Aș fi vrut ca Ludovic Kossuth să vadă cu ochii lui scena violentă a încălcării fără rușine a armistițiului convenit, de bine de rău, între români și maghiari. Am reușit să aflu casa lui Simion Șuluțiu și am nădăjduit că vei ataca repede Abrudul și să mă salvezi. Numai tu puteai să înțelegi starea de disperare , de confuzie și de neputință în care mă aflam. Eram singurul om din oraș pe care l-ar fi ucis deopotrivă și husarii lui Hatvani , dar și lăncierii tăi. Față de husari eram vinovat că tratez cu moșii, față de moși eram vinovat că i-am îndemnat să depună armele, iar ei aveau credința că fără arme, urmează a fi decimați de oastea maghiară. Mă întrebam în sine, frate Iancule, cum voi muri eu: străpuns de glonte vreunui honved al lui Hatvani sau străpuns de lancea moțească ?

Avram Iancu: Sărmane prieten, nu aș fi vrut să fiu atunci în pielea ta. Pentru că lăncierii care au mai rămas în Abrud ți-au adulmecat urma. Sub comanda lui Teodor Tioc și a lui Ioan Corcheș, lăncierii au năvălit în casa lui Șuluțiu. Tu ai auzit vorbă românească și nu ungurească și ai ieșit încrezător din ascunzătoare. Mai bine ai fi rămas acolo ascuns în pivniță. Nu s-a întâmplat ce credeai tu ... Că te vei

justifica în fața moșilor... De cum te-au yărit,doi lăncieri din Albac ți-au străpuns capul în care ai odrăslit ideea împăcării între români și maghiari.

Ioan Dragoș: Capul, capul... În Beiuș am câțiva prieteni cărora le-am spus înainte de a pleca spre Mihăileni și Câmpeni că *mă joc cu capul*. O spuneam cu ușurătate sufletului, cu *levitas animi*... Nu știam atunci că le spun un mare și cumplit adevăr.Să fii ucis de dușmani este o cinste, dar să fii ucis de ai tăi pentru trădare este o mare rușine.

Avram Iancu: Poate ai fost victima bunătații, chiar naivității tale. După ce am eliberat Abrudul și m-am întâlnit cu lăncierii aceia și le-am spus : *V-ați luptat cu honvezii atât de vitejește, că îmi vine să vă sărut pe toți, dar că ați omorât pe Dragoș, mi-ați amărât sufletul.*

(după câteva momente de tăcere)

Dar și mai tare mi s-a amărât sufletul, când glasul armelor a încetat. În loc să culeg fructul dulce al recunoștinței, m-am ales doar cu frunzele amare ale pelinului.

Ioan Dragoș: Ce vrei să spui ?

Avram Iancu: Am fost în audiență la împăratul de la Viena, dar drepturile sfinte ale nației noastre nu au fost luate în seamă. Ne-am vărsat sângele pentru clasa conducătoare de la Viena, dar nu am fost băgați nici într-o seamă. Vezi fotografia asta ?

Ioan Dragoș: Da, o văd.

Avram Iancu: Citește-mi ce scrie pe verso-ul fotografiei mele.

Ioan Dragoș(citește):*Poporul e nebunul neamțului, iar eu al poporului meu !*

Avram Iancu: Este chiar scrisul meu.

Ioan Dragoș: Văd, recunosc foarte bine slova ta.

Avram Iancu: Repet: tragedia vieților noastre, frate Dragoș, este aceea că tu ai fost înșelat de Kossuth Lajos, iar eu am fost înșelat de împăratul Franz Josef de la Viena.Vulturul austriac cu două capete a scos la Șiria 13 inimi de viteji, care mi-au fost adversari, totuși, ca om îi compățimesc sincer. Sărmanii revoluționari visători ai libertății au căzut jertfă unui dușman mai odios decât și-ar fi închipuit cineva pe acest pământ... Iar eu ? În anul 1852, am fost închis în temnița de la Alba Iulia și un supraveghetor, pe nume Höhn, ordonanța unui ofițer austriac, a avut neobrăzarea să mă pălmuiască, pe când eram fără nici o apărare, eram legat în lanțuri...

Ioan Dragoș: L-a pedepsit bunul Dumnezeu pe cel care te-a pălmit.

Avram Iancu: Ce vrei să spui?

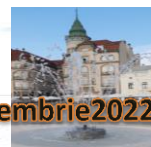
Ioan Dragoș: Höhn, plutonierul acela austriac care te-a umilit s-a înecat cu un măr, fiind foarte lacom și după ce a băut și a mâncat foarte mult. S-a îmbătat ca un porc și i-a rămas în gât coceanul de la măr...Au existat și grobieni între austrieci, cum a fost nenorocitul de Höhn, dar ofițerii vienezi te-au apreciat pentru geniul tău militar.¹¹

Avram Iancu: Împăratul de la Viena nu a avut urechi pentru laudele aduse la adresa mea de către unii ofițeri austrieci. Când împăratul a venit în Munții Apuseni, la cererea episcopilor Alexandru Ștercașuluțiu și Andrei Șaguna, în locul Ținutului secuiesc, eu am avut o idee îndrăznească: să-l invit pe suveran la casa ea și să-i spun o poveste...

Ioan Dragoș: O poveste ?

¹¹ Elogierea lui Iancu de către unii ofițeri austrieci a fost neîndoielnică. Căpitanul Gratze într- un raport al său trimis din Orlat la 10 01 1850 mareșalului Puchner, comandant suprem militar al Transilvaniei, scrie:*Ianku der Alles belebende Geist, der Mann mit der unbegrenzten Popularität, durchdrungen von dem Geiste der hohen Landesregierung und beseelt von dem edlen Eifer seiner Nation... ich bin daher moralisch überzeugt, dass mit seinem Wissen, auf seine Veranlassung Niemandem Unrecht geschehen ist* (Iancu, spiritul dătător de viață și bărbatul, care se bucură de o nemărginită popularitate, pătruns de spiritual unei înalte guvernări și însuflețit de ardoarea nobilă a națiunii sale... eu sunt moralmente convins, că cu știrea și din îndemnul lui nu s -a făcut nimănui vreo nedreptate ... (Domokos Haraga Balazs, Avram Iancu,p. 288,conf. Die Rumänen der Oestr. M. II).

Avram Iancu: Povestea... lui Horia, Cloșca și Crișan...Sosind pe Muntele Găina, împreună cu șeful poliției din Viena, împăratul a descălecat și a dejunat. Apoi la Vidra, înaintea casei mele, l-au așteptat cu sufletul la gură preoții din împrejurii, dar suveranul nici măcar nu s-a uitat la casa celui care l-a apărat în revoluție, ci a strigat: *Vorwärts, Gendarmen!*

Ioan Dragoș (cu tristețe): Înainte, jandarmi ! Dar fără tine, frate Iancule, ar fi dat îndărăt în timpul Revoluției.

Avram Iancu: Așa am fost răsplătit eu de împăratul de la Viena ! Dar asta nu-i nimic. În 30 decembrie 1849 s- a redactat o petiție românească către Curtea de la Viena de către episcopul Andrei Șaguna. Ioan Maiorescu m-a convins cu greu să mă duc și eu la Viena. Și m-am dus... În 6 martie 1850 delegația noastră a sosit la Viena în sala de audiențe. Eu eram îmbrăcat în portul național al moșilor, singurul de altfel, toți ceilalți 37 de delegați erau în haine civile sau preoțești. După câțeva vreme apare suveranul , dar cum? În spatele principelui Felix Schwartzenberg, președintele Consiliului de Miniștri și bătrânului conte Grunne, aghiotanul împăratului în uniformă de general. Preasfințitul episcop Șaguna a înmănat memorandumul nostru la suveran, acesta l-a dat primului ministru care ne-a spus că acest memorandum va forma obiectul griii lor părintești. Apoi toți au întors spatele grupului nostru și au ieșit din sală. Nu mi-a venit să cred ochilor... Am crezut că-mi cade cerul în cap și mi-am încleștat pumnii de supărare... Unii membri ai delegației s-au și întors acasă, iar nouă, câtorva care am rămas, poliția ne-a spus în mod diplomatic că prezența noastră la Viena nu mai este necesară... M-am înfuriat. Cei din urmă care au rămas să aștepte rezultatul petiției noastre am fost eu și Timotei Cipariu! Puteam eu să aștept mult și bine ! Memorandumul nostru a fost expediat Ministerului de interne din Pesta unde a fost aruncat într-un sertar! ¹² Din întâmplarea asta nefericită, unde am fost înșelat și eu și unde ai fost înșelat și tu, poporul nostru să ia de acum înainte aminte și să nu uite această simplă și adevărată învățătură: să se bizuie numai pe el și pe bunul Dumnezeu!

¹²Printre doleanțele din memorandum amintim următoarele: 1. nu s-a dat un teritoriu aparte românilor din Ardeal 2. În districtul Cluj a fost numit comisar Gustav Groiss care sub regimul insurgenților maghiari a semnat în calitate de primar o adresă de mulțumire la Lajos Kossuth că i -a scapat de tirania casei domnitoare de Habsburg Lotharingia 3. s- au numit în fruntea plășilor indivizi certați cu justiția , precum Carol Kenyeres, Alexa Balint, deși art. 9 din Statut prevede că persoanele certate cu legea vor fi eliminate din funcțiile comunale și județene și nu vor putea fi numite nici notari , jurați ori învățători comunali 4. în districtul Sibiu, sașii înscenează pretexte pentru a- i goni pe români 5, cu concursul armatei, românii sunt arestați și maltratați, despre respectarea libertății personale nici nu poate fi vorba 6. între funcționarii inferiori din administrație în teritoriile locuite numai de români, sunt foarte mulți care nu știu o boabă românește 7. administrația constrânge pe români să- i despăgubească pe grozii maghiari care au suferit pagube în război 8. unii grofi și - au reclădit palatele incendiate cu românii din comuna respectivă care au fost constrânși să presteze robota prin administrația locală numită de Vie

În testamentul meu am scris că trebuie să ne ridicăm singuri și să ne apărăm drepturile prin puterea legilor.¹³ Bunul Dumnezeu ne va ajuta să avem o patrie a noastră. Românii sunt buni la suflet. Pe câți nu am salvat eu de la moarte, români și unguri ? Dar prietenul meu, Axente Sever ? Nu a fost cel mai dur dintre prefecții mei, așa cum ar crede lumea.

Ioan Dragoș: Ce te face să crezi asta

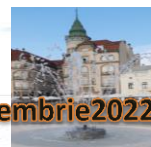
Avram Iancu: Pentru că atunci când s- a atacat locuința lui Lukacs Lukacs din Zlatna, un schimbător de aur și mare proprietar în 1 iulie 1849, Axente Sever a salvat de la moarte întreaga lui familie, dar și familiile baronilor Szentkereszty și Szalanczi.

Ioan Dragoș: Iartă-mă , frate Iancule. Nu trebuia să aleg să fiu *ablegatul* lui Kossuth Lajos. Poporul care nu greșeste, atâta știe: că am fost *ablegatul* lui Kossuth și că din pricina mea au pierit mulți români atunci când Hatvani a atacat fără veste Abrudul, încălcând negocierile de pace între români și maghiari. Pe e altă parte, Kossuth nu știa de abuzurile oamenilor săi.

Avram Iancu: Ce vrei să spui ?

Ioan Dragoș: Ca deputat am fost informat și de bune și de rele. Au fost oameni de bună credință , au fost și visători, precum poetul Petofi Sandor, cântărețul revoluției maghiare și un om deosebit de sensibil. Poetul Petofi s- a prezentat la Slimnic în 25 ianuarie 1849 la generalul Bem, a înființat *ad hoc* un cor și a dat în chiar acea seara o serenadă tulburătoare generalului polonez Iosif Bem cu un cântec denumit *E întristat polonezul* .

¹³Textul testamentului lui Avram Iancu a fost redactat la 20 decembrie 1850 cu ideea înființării unei academii de drept la Câmpeni, testamentul a fost dictat lui Vasile Fodoriu, un bun prieten, pe când Iancu era bolnav acasa la mama sa :*Ultima mea voință ! Unicul dor al vieții mele e, să-mi văd Națiunea mea*

fericită, pentru care, după puteri, am și lucrat până acum, durere fără mult succes, iar acum văd cu întristare că speranțele mele și jertfa adusă e fără rod... Nu știu câte zile mai pot avea, o presimțire îmi pare că-mi spune, că viitorul e nesigur Voiesc deci și dispun, ca după moartea mea, toată averea mea mișcătoare și nemișcătoare, să treacă în folosul Națiunii, pentru ajutor la înființarea unei academii de drept, fiind convins, că luptători cu armele legii vor putea scoate drepturile națiunii mele...

Apoi, peste două zile, în 27 ianuarie 1849 a venit la Slimnic vestitul primaș din Cluj, pe nume Salamon Iancsi chiar cu orchestra lui de 22 de lăutari țigani pentru a intra cu toții ca muzicanți în oastea lui Bem și au dat și ei o serenada, mult mai răsunătoare cu același cântec **E întristat polonezul: E întristat polonezul/ Că și-a pierdut libertatea/ Scumpa mea țară,/Vei reînvia vreodată ?**¹⁴ Asta a fost partea frumoasă a revoluției. Dar au fost și părți urâte. Ca deputat, am mai fost informat că un cetățean de bună credință din Aiud a jertfit pe altarul patriei maghiare suma de 12 000 florini, din care domnul prefect Nepomuk i-a restituit numai 9000 cu observația că acești bani sunt și așa pierduți... Prin acest fapt, domnul baron Nepomuk a degradat prestigiul cauzei maghiare. Bani donati nu i-a mai trimis la Pesta, ci i-a ținut la Cluj, iar când generalul Urban a ocupat Clujul, a și pus mâna pe ei. Acuza a fost susținută de 173 de cetățeni din Aiud. Tot baronul Nepomuk a neglijat salvarea școlii superioare din Aiud, dar a știut să -și salveze averea proprie, trimițând-o cu două zile mai devreme împreună cu soția sa la Sibiu. El și-a bătut joc de bancnotele lui Kossuth, numindu-le *bancnotele Excelentei sale* și a îndemnat lumea să se debaraseze cât se poate de repede de ele... Așa e situația cu unii nobili maghiari... Nu au uitat de afacerile lor, în timp ce au ridicat peste tot spânzurători și temnițe pentru români. Câte spânzurători nu s-au ridicat pentru frații noștri ... Dar sub unele dintre ele stătea scris: *Să aibă parte de tine acela care a poruncit să te ridice aici...* În jur de 40 000 de frați români au fost uciși în revoluție... După căderea Sibiului, nu s-au cruțat nici bieții prizonieri austrieci, au fost executați din ordinul contelui Grigorie Bethlen... Excese și manifestări de cruzime din partea tuturor forțelor beligerante: austrieci, unguri, români, sași și secui... Frumoasa revoluție de la început s-a degradat într-un război fără milă... Fără milă, *nincs kegyelem, ohne Gnade...*

Avram Iancu: Așa este.... *ohne Gnade...* Cruzimea a continuat și după revoluție... **Tata m-a îndemnat să ocup o funcție imperială, dar eu am refuzat... Tata atunci mi-a spus că, angajând procese pentru oameni amărâți care nu plătesc, eu am să mor de foame...**

Ioan Dragoș: Și pentru oamenii sărmani trebuie să existe avocați fără arginți...

Avram Iancu: Da. Oameni sărmani au fost și vor mai fi la noi. Baronul Salmen avea o vorbă urâtă despre români. El obișnuia să spună: *Ich liebe die Walachen, aber din Rumänen nicht!*¹⁴ Iubesc pe valahi, dar nu și pe români ! Vorba lui a fost dusă mai departe de către principele mareșal Carol von Schwartzenberg, guvernatorul Transilvaniei.

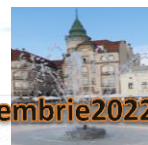
Ioan Dragoș: Dar care este deosebirea între valahi și români în concepția acestor trepăduși ajunși în funcții înalte ?

¹⁴ apud Domokos Haraga Balazs, Avram Iancu, pag 316/317

Avram Iancu: Este o mare deosebire. Cei doi domni, iubesc doar pe valahi, voiesc să fim în continuare doar niște valahi incuți lipsiți de orice drepturi și nu niște români emancipați. Marea adunare a românilor de la Blaj din 15 mai 1848, unde s-a deșteptat și mai mult conștiința națională a românilor, a revendicat, printre altele, ca noi să fim numiți de acum înainte *români* și nu *valahi*, pentru că termenul de *valahi* sau *olahi*, noi îl considerăm injurios. Dl. Stephan Ludwig Roth din Mediaș a publicat atunci un articol cu titlul semnificativ *Die Volksversammlung der Romanen in Blasendorf*, adică *Adunarea românilor de la Blaj*, articol unde nu a folosit termenul utilizat până atunci de *Walachen*, ci pe acela nou de *Rumanen*, scriind negru pe alb că *un popor întreg are dreptul să spună cum vrea să fie numit.*¹⁵ În ciuda acestui fapt, domni Salmen și Schwartzenberg, au lansat aceasta formulă pe care o repetă papagalicește: *Ich liebe die Walachen, aber die Rumanen nicht.* Ai priceput acum ?

Ioan Dragoș: Da, frate Iancule!

Avram Iancu: Poate că de această butadă a auzit și împăratul de la Viena. Ca și subordonații săi, văd că el nu-i iubește pe români. Sosind pe muntele Găina, suveranul nostru nu s-a gândit la jertfele moșilor... A urcat spre înălțimi, de parcă ar fi vrut să convorbească cu Dumnezeu și nu a coborât la bordeiele celor care l-au apărat în timpul revoluției maghiare... După ce a sosit la Vidra, repet, suveranul nici nu s-a uitat la casa mea, s-a dus la Câmpeni și a adormit la casa doamnei Kalcher, văduva unui

doctor de mine de aur, declarându-se foarte obosit... Cei care l-au însoțit nu m-au căutat nici ei, ci au chefuit toată noaptea cu muzică militară la o grădină din Câmpeni... Au chefuit fără nici o rușine în munții plini de oasele moșilor... Atât de mulți români au fost uciși în timpul revoluției, încât pe vârful oricărui brad eu văd o cruce...

Ioan Dragoș: Frate Iancule, nu te întrista ! Nu te-a căutat un străin, căci la urma urmei, împăratul de la Viena este un străin, ci te-am căutat eu... Te-am căutat aici în amara ta singurătate și te-am găsit...

¹⁵ În 1842, în Dieta de la Cluj se vorbea despre necesitatea introducerii limbii maghiare ca limbă oficială în Transilvania. Fiind revoltat de această propunere, Stephan Ludwig Roth a scris celebra broșură „Războiul limbilor în Transilvania” (Der Sprachenkampf in Siebenbürgen), replicând Dietei: „Nu văd nevoia de a se impune o limbă oficială a țării. Nu este nici limba germană, nici cea maghiară, ci limba română” pe care „o înveți singur, pe stradă, în contact singur cu oamenii. Și chiar dacă nu ai dori să înveți limba aceasta, o înmiită trebuință impune cunoștința (cunoașterea) ei.(...) Folosirea limbii materne este un drept uman, care e dat copilului prin naștere. Iar cu pierderea limbii dispăre națiunea însăși. În ianuarie 1849, Roth se întoarce la Moșna după moartea soției, având promisiune de amnistie de la generalul revoluționar Józef Bem. Însă Lajos Kossuth împreună cu comisarul său Ladislau Csányi, neținând cont de aceasta, îl arestează în 21 aprilie 1849. Profesorul, pastorul și scriitorul Roth este condamnat la moarte prin împușcare de către „tribunalul de sânge” al nobililor de la Cluj pentru „întăia trădare” (Roth având cinci copii minori). Sentința a fost executată la trei ore după pronunțare (n.a.)

Am fost mînat aici fără istov de blestemul de a nu putea muri în pace înainte de a fi iertat... Nu pot să mor înainte de a mă ierta tu, frate Iancule! Iartă-mă, frate ! Iartă-mă pentru tot răul pe care ți l-am făcut, ție și moșilor tăi! **Avram Iancu** (după o lungă pauză): Frate Dragoș, ceea ce ai făcut tu, a rănit de moarte sufletul meu. Dar știi tu, ce face bradul din munții noștri când e rănit ? Își acoperă încet rana cu rășină să nu se infecteze. Așa am făcut și eu, am acoperit cu rășina uitării această rană profundă din sufletul meu. Te iert, frate Dragoș și bunul Dumnezeu să-ți dea odihnă veșnică !

(Avram Iancu face asupra lui semnul crucii și stafia dispăre. Iancu se ridică și privește spre munții din depărtare. Apoi scoate un fluier din buzunar și începe să cante:) Frunză verde de pe deal/ Eu sunt moșul din Ardeal/Crăișorul Munților/ Păunașul codrilor.../Vântul bate, ploaia ninge/ Inima-n mine se frînge/ Că-n robia dușmănească/ Piere țara românească... Doamne, câți români s-au învrednicit să moară pentru țară și pentru credința lor strămoșască în această revoluție ? Mulți, foarte mulți... Atât de mulți încât în vârful-oricărui brad, eu văd o cruce...

(uitându-se în direcția unde s-a topit stafia lui Ioan Dragoș)

Te-am iertat, frate Dragoș, dar pe mine cine mă va ierta ?

(începe să cante)

Jale-i, Doamne, cui și cui / De armele Iancului / Că le plouă și le ninge / Și n-are cine le/ncinge...

(dintr-o dată se clatină și apoi se prăbușește pe podea)

Avram Iancu (cu ultimele sale puteri): Doamne Isuse Hristoase, fiul lui Dumnezeu, miluiește-mă pe mine, păcătosul!

(Moare) ¹⁶

(cade cortina)

¹⁶ Avram Iancu a murit într-o zi de miercuri, 11 septembrie 1972, orele 9 dimineața în casa brutarului Lieber din Baia de Criș. Corpul său neînsuflăit a fost transportat la locuința lui Simionașiu, asesor la Sedria orfanală unde a fost pus pe un catafalc. Dimitrie Popa, tot asesor la Sinedria orfanală a plecat la Deva ca să ia măsuri pentru înmormantarea unde a venit foarte multă lume, preoții din satele din jur, îmbrăcați în odăjdii și cu torțe aprinse și în sunet trist de fanfară l-au condus pe Iancu la un lăcaș de odihnă provizoriu. Mai târziu a fost dus la Tebea sub gorunul lui Horia. Când a fost înmormântat s-a descărcat un pistol în aer în semn de omagiu militar adus Prefectului general al oastei moșilor (Domokos Haraga Balazs, **Avram Iancu**, p.465)

BIBLIOGRAFIE

GEORGE BARITIU, PARTI ALESE DIN ISTORIA TRANSILVANIEI, VOL I /III, SIBIU, 1889/1891

BENIGNI JOSEPH H VON MILDENBERG, HANDBUCH DER STATISTIK U GEOGRAPHIE DES GR FURSTENHUMS, SIEBENBURGE, SIBIU, 1837

AL CIURA, POVESTIRE PE SCURT A VIETII LUI AVRAM IANCU CLUJ 1924

SILVIU DRAGOMIR, **AVRAM IANCU**, BUCURESTI, 1924

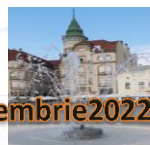
Dr. Lupaș Ioan, Avram Iancu, Cluj, 1924

Cetatea Cavalerilor

La multi ani -2023 !

Nr. 12 (28) Decembrie 2022

Pop Florentin Ioan, Avram Iancu, regele Carpaților, București, 1924

AVRAM IANCU, roman istoric adaptat pentru film, autor *Domokos Haraga Balazs*, traducere din ungurește în românește de Dimitrie Iovănel, tipografia Deutscher Bote, Cluj, str. Baron I. Pop 10, 1930, cu dedicația autorului: *Închin această carte tânărului Domnitor, Majestății Sale Regelui Mihai I-ul al României, nepot al Majestății Sale Regina Maria, dumneavoastră, cu cel mai frumos și cel mai bogat suflet de artist, în semn de adâncă supunere, AUTORUL.*

Va trimit spre publicare piesa istorica AVRAM IANCU
vin., 25 nov. la 22:19

va urma:

LE MOTZ FRANCAIS

(Motul francez)